

GENTLEMANUSOK - A FÓNAGY-PODOLÁK TENGELY: NEMZETI ÉRDEKEK AZ ENERGIAPOLITIKÁBAN

Hargitai Miklós

Az elmúlt kormányzati ciklusban akadt egy terület, ahol többször is példás együttműködés valósult meg a kormánypárt és a legnagyobb ellenzéki erő között. A Fidesz és az MSZP nagy egyetértésben, vita nélkül szavazott meg - olykor a kormánnyal is szembemenve - olyan jogszabályokat, amelyek évekre, vagy akár évtizedekre meghatározhatják a magyar energiapiac működését. Az elmúlt négy esztendőben talán semmi sem működött olyan olajozottan a politikában, mint a hasonló kooperációkat összehangoló Fónagy-Podolák tengely. A történetből egy olyan „pártfüggetlen” energiapolitika rajzolódik ki, amelynek logikáján várhatóan az új kormány sem akar (vagy tud) változtatni.

Kiből lesz lobbista?

A nemzetközi szakirodalom szerint alapvetően kétféle úton lehet eljutni oda, hogy valakiből az energiaipar csúcslobbistája legyen. Az egyik lehetséges ösvény a nagyiparból vezet a politikába (erre nem csak a Fónagy-Podolák páros a példa, hanem az európai atomlobbihoz sorolt Herczog Edit is: ő olyan vegyipari-kozmatikai multiknál kezdte a civil pályafutását, mint az Unilever, az ICI és a National Starch Chemical, a gyakorlatban megtapasztalva, hogy a vállalati érdek akkor érvényesül a legkönnyebben, ha államérdeknek látszik). A másik csoportba azok tartoznak, akik éppen az energiaügyet használják fel annak a tekintélynek és szakmai háttérnek a megalapozására, ami a politikai életben a gyors előrehaladáshoz kell. Aki látta Eddie Murphy-val a Gentlemanust, annak nem kell hosszasan magyarázni a figurát. Magyar viszonylatban Gyürk András számít az "energiapolitikai yuppi" típuspéldájának: friss európai parlamenti képviselőként rögtön az energia-tematika mellett kötött ki, és azóta az uniós meg a magyar politikai karrierje is töretlenül szárnyal.

Az "oldschool" energiapolitikusok más eszközökkel dolgoznak. Podolák György, az MSZP egyik legnagyobb tekintélyű (most már csak volt) képviselője szerint, ha neki egyszer valamiért hálás lesz az utókor, az a kivételes konszenzusteremtő képesség lesz. Mint lapunknak kifejtette, a parlament gazdasági bizottsága volt talán az egyetlen szakbizottság az elmúlt két ciklusban, ahol a rövid távú politikai érdekek nem írták felül a szakmai szempontokat. Tény, hogy ebben a testületben súlyos - az ország minden lakosát érintő, sokszázmilliárdos finanszírozási igényű - témákról tudtak konszenzus-közeli (olykor 90 százalék feletti parlamenti támogatást szerző) megállapodások születni, és ez más, hasonló jelentőségű ügyekben nem fordult elő nyolc év alatt. Ugyanakkor az is nehezen tagadható, hogy a már-már a normalitás látszatát keltő (és a sorból épp emiatt kilógó) együttműködésekben is volt politikai logika. Az ok, ami miatt a 2006-óta úgyszólván kommunikáció-képtelen kormánypárt és ellenzék többször is meg tudta találni a közös hangot, meglehetősen materiális: mindketten fontosnak tartották, hogy a "nemzetnek" nagy, erős és legfőképp profitábilis energiacégei legyenek.

Azért, hogy ez a vitathatatlan nemzeti érdek az egymással folytonos harcban álló politikai oldalak csatáinak visszatérő tűzszüneteiben érvényesülni tudjon, valójában két politikus tett mindenki másnál többet: a szocialista Podolák (a bizottság elnöke), és a fideszes Fónagy János. Bár az ellenkező oldalon állnak, a múltjuk, a szakmai hátterük nagyon is hasonló, s ez a közös gyökérfelől talán magyarázatot kínál arra, hogy miért pont belőlük lett az energiaügyekben rendre megszülető béke apostola. Azaz: miért ők vállalták magukra az energiallobbi előretolt helyőrségének szerepét.

Podolák György a szocialista nagyipar egyik fellegvárában, Csepelen szocializálódott. A Csepel Művekben kezdett esztergályosként, majd a cégcsoport kerékpárok gyártó vállalatánál lépegetett egyre feljebb a ranglétrán, miközben érettségét és iparpolitikusi diplomát is szerzett. A 80-as évek végén már vezérigazgató volt, ő alapította meg az első, vegyesvállalati formában működő amerikai-magyar termelőcégét, a Schwinn-Csepel Kerékpárgyártót.

Amíg Podolák Csepelen, kollégája, Fónagy János a nehézipar másik bölcsőjében, Ózdon szívta magába azt a mentalitást, amit a legpontosabban a GM egyik korábbi vezérigazgatója fogalmazott meg: "Ami jó a General Motorsnak, az jó az országnak is" - maga a mondás egyébként annak idején fordítva hangzott el, de már az itt leírt formában vált szállóigévé. (Aki a szocializmus évtizedben valamelyik acélvárosban dolgozott, az nyilván abban a hitben élt, hogy ami jó Csepelnek, Ózdnak, Diósgyőrnek, Dunaújvárosnak, az jó az országnak is - erre a hiedelemre épült az egész rendszer.) Fónagy János szintén mélyről indult, legalább is erre utal, hogy egyetemi éve alatt is fizikai munkából tartotta fent magát. 1966-ban szerzett jogi doktorátust az ELTE-n (ugyanabban az évben, amikor Podolák György belépett az MSZMP-be). Volt vezető jogtanácsos, gazdasági vezérigazgató-helyettes és marketingigazgató is az Ózdi Kohászati Művekben, miközben természetesen a pártnak is tagja volt. A rendszerváltás után az egyik utódcéget ügyvezette, egészen 1998-ig, fideszes politikai pályája felíveléséig.

A kézfogástól a voksolásig

Ha valaki legalább átlagos mértékben érdeklődött a politika iránt 2006 és 2010 között, annak talán nem kell bizonygatni: amikor a Fidesz ebben az időszakban fontos gazdasági ügyekben együtt szavazott az MSZP-vel, azok bizony rendkívüli, a közvéleményt mindig meglepítő esetek voltak. Visszatekintve az is megállapítható, hogy ezek az alkalmi konszenzusok sosem valamelyik kiemelt nemzetpolitikai téma (oktatás, egészségügy, népesedés, vagy akár a határon túli magyarok jövője) kapcsán alakultak ki. A legfontosabb találkozási pontnak az energiapolitika bizonyult: a Lex Mol, a paksi atomerőmű bővítése vagy a Fónagy-Podolák törvénynek nevezett "saláta" problémamentesen megkapta a többségi támogatást, bármilyen puszkaporos volt is éppen a hangulat a kormánypárt és az ellenzék között. Ez két dolgot jelenthet. Vagy az energiavállalatok monopoljogainak bebetonozása a legfontosabb nemzeti sorskérdés a mai Magyarországon, vagy pedig az energiaipar tud valamit, amit más érdekcsoportok nem: képes rávenni a pártokat, hogy a saját pillanatnyi politikai szempontjaikkal szemben más, külső érdekeknek adjanak elsőbbséget.

-A gazdasági bizottságban volt egy alapelvem, amihez mindvégig igyekeztem tartani magam - fogalmaz Podolák György. -Az őrjöngő, sokszor csak a közönségnek szóló politikai vitákat megpróbáltam a parlamenti porondra szorítani, és arra törekedtem, hogy mi csak szakmai kérdéseket tárgyaljunk, szakmai megközelítésben. Ezt mindenkivel sikerült elfogadtatni, még az SZDSZ-szel is, akikkel egyébként a legtöbb vitánk volt már akkor is, amikor még benne voltak a koalícióban - hangsúlyozza az MSZP-s politikus, megerősítve azt a vélelmet, hogy az energiaügy az egyik olyan terület, ahol a képviselőket elválasztó törésvonalak nem feltétlenül a kormány-ellenzék beosztást követik. -A bizottsági munkán belül az energetikai albizottság igényelte a legtöbb munkát, az energiapolitikat a kormányzati előterjesztéshez képest szinte teljesen átírtuk, figyelembe véve a szakma nézőpontját - folytatja a múltidézését Podolák.

A képviselő szerint a legfőbb irányt az állami tulajdon- és befolyás-koncentráció erősítés jelentette - mindezt egy olyan időszakban, amikor az EU-ban (és a tagságból adódóan Magyarországon is) a monopóliumok lebontása és az állam paickorlátozó lehetőségeinek szűkítése volt a szabályozás első számú célja. Mint Podolák György lapunknak elmondta, a villamosenergia-iparban - a "kiskereskedőkön" kívül a teljes vertikum állami tulajdonban maradása miatt - viszonylag könnyű dolguk volt, de a gázesektorban is igyekeztek növelni az állam mozgásterét, legalább a tározók és a szállítás területén. -A paksi üzemidő-hosszabbítással nem volt gond, ebben szinte teljes az egyetértés a pártok között. Közös döntés született, nem kellett senkit győzködni hozzá. A Lex Mol már valamivel bonyolultabb ügy. Itt azt a szakmapolitikai alapelvet igyekeztünk érvényesíteni - amit egyébként a bizottsági munkában is mindvégig követtünk -, hogy az energetikában szükség van két erős, a multikkal versenyképes nemzeti vállalatra. Ebben a körben a Molt is nemzeti vállalatnak tekintjük, függetlenül a tulajdonosától, azon az alapon, hogy itt a székhelye, itt adózik. A jogszabály kétharmados többséggel ment át, amire ma is büszke vagyok.

A bizottság leglátványosabb tette azonban kétségtelenül a Fónagy-Podolák törvényként emlegetett javaslat elfogadtatása volt (90 százalék fölötti parlamenti támogatással), hiszen azzal gyakorlatilag a teljes kormányzati energiapolitikat az alapokig átírták. A fő szándék az MVM szétszedésének megakadályozása, az áramszállítást és a rendszer vezérlését bonyolító cég (a MAVIR) leválasztásának megakadályozása volt, amivel az MVM-et hosszabb távon egyszerű áramkereskedő

céggé fokozta volna le az állami tulajdonos. A kormányzati előterjesztésű szétválasztási koncepciót a jelek szerint a kormány is csak félszívvvel (az uniós elvárások, illetve az SZDSZ "kedvéért") támogatta, de a tervnek a kabinetben, illetve az MSZP-n belül is számos ellenzője volt (ahogy Podolák György kérdésünkre megfogalmazta: "az MSZP szakmai stábjának nem volt jó véleménye róla"). Az elképzelés furcsa erővonalak mentén osztotta meg az energetikai ágazatot. Az MVM és érdekköréi látványosan ellenezték, a külföldi tulajdonban lévő energiacégek támogatták, az állami energiapolitikát megjelenítő hatóságok (mint a Magyar Energia Hivatal vagy a Gazdasági Versenyhivatal) pedig - szakmai érvekkel, számításokkal alaposan alátámasztva - ezt nevezték a hazai energiapiac és a fogyasztók szempontjából egyedül elfogadható megoldásnak.

-A gazdasági bizottságnak semmiféle rövid távú politikai célja nem volt az akcióval, az ügyet még a testület ellenzéki tagjai sem használták fel a kormány támadására – állítja Podolák György - Kifejezetten hosszú távú energiastratégiai szempontjaink voltak, ennek érdekében vállaltuk fel az erőteljes konfliktust a kormánnyal, a miniszterelnökkel. Az elképzelés lényege az volt, hogy a szállítási-elosztási és a kereskedelmi tevékenység szétválasztása csak pénzügyi-számviteli értelemben történjen meg, de a vállalat vertikális szétदारabolására ne kerüljön sor. Ez azért fontos, mert az MVM a mi elképzelésünk szerint csak így, ebben a formájában tud versenyképes szereplő maradni a térség iránt érdeklődő multinacionális energiacégek mellett - hangsúlyozza a politikus.

A két tábor között az alapvető nézetkülönbséget az jelenti, hogy az egyik szerint egészségtelen, a másik szerint viszont nélkülözhetetlen, hogy egyetlen nagyvállalatnál összpontosuljanak az áram nagykereskedelmével, szállításával, az energiaszállító rendszer kapacitási és hozzáférési jogosítványaival kapcsolatos hatáskörök, miközben ugyanez a cég az áram előállításában is érdekelt. Természetesen vállalati szemszögből ez egy ideális, álopszerű helyzet (én diktálom, hogy az összes többi piaci szereplő milyen feltételekkel fér hozzá az általam is gyártott termék elosztási csatornához), ám a piaci versenyt nem igazán ösztönzi, a fogyasztók kiszolgáltatottságát pedig kifejezetten növeli. Ha az MVM legfelső szintjein szülehetnek döntések arról, hogy ki építhet szélerőművet, ki csatlakozhat az erőművével a vezetékhalózathoz, milyen ütemezési és árazási szisztémában dobhatja a piacra a nála termelt áramot - miközben ugyanez az MVM maga is érdekelt például a szélerőművek építésében, az a többi piaci szereplő számára meglehetősen bizarr szituáció. De talán még bizarrabb, ha ezt a konstrukciót nemzeti érdeknek nevezzük - márpedig a szóban forgó ügyben ez történt.

-Ezek szerint az is nemzeti érdek, hogy bizonyos gazdasági csoportoktól az állam a Kötelező Áramátvételi Rendszer (KÁT) keretében - a villamosenergia-törvény eredeti szándékait kicsúfolva – speciális áron vásárolja meg az áramot, és ezt az extraprofitot a fogyasztók az áramárban elbújítva kötelezően megfizessék - mondja erre egy független, korábban az államigazgatásban dolgozó energetikus. Merthogy a Fónagy-Podolák törvényben erre, a KÁT kibővítésére is sort kerítettek. Hogy ezt a mellékszálakat tűnő, ám valójában az egész történet logikai fősodrához tartozó epizódot megértsük, érdemes egy kicsit megismerkedni magával a KÁT-tal.

A kötelező átvétel valójában olyan kiemelt átvételi árat jelent, amelyet - német mintára - eredetileg a megújuló energiaforrások használatával járó pluszkiadásokat kívánták ellensúlyozni. Mára azonban erre már alig emlékszik valaki, a KÁT-ba rengeteg olyan energiatermelő létesítményt belobbiztak, amelyeknek semmi közük a megújuló energiához (például gázmotoros és szenes erőműveket, meg a kapcsolt energiatermelésben is érdekelt távfűtőket). Most úgy áll a dolog, hogy az energiaiparban az érdekérvényesítési képesség fokmérője - és egyben a gazdasági eredmény legfőbb feltétele - az lett, hogy ki mennyit markolhat a KÁT-ból. A kezdetben 20-30 milliárdos KÁT-keret jelenleg már évi 150 milliárd forintot mozgat, és ebből akár a 40 milliárd forintot is elérheti az a növekmény, amit a fogyasztók (az áram árban) a Fónagy-Podolák törvény miatt kénytelenek kifizetni. Ennek a pénznek csupán a 6-8 százaléka jut a KÁT eredeti céljainak megfelelően a zöldenergiára - a többiből az áramfogyasztók az energiaszektor magyar és multinacionális nagyvállalkozóinak (Kapolyi Lászlótól Demján Sándoron át a francia Dalkiáig) profitját támogatják. Az persze lehetséges, hogy a KÁT-kassza kibővítése nagyon is (nemzet)stratégiai célokat szolgált: ez volt az ára annak, hogy a piaci szereplők szó nélkül tudomásul vegyék az MVM áramelosztási monopóliumának törvényes meghosszabbítását.

A KÁT-történet is 2009 szeptemberében kezdődött, akárcsak az unbundling-sztori (lásd lentebb). Podolák György ekkor jelezte azt a szakmai igényt, hogy a közintézmények számára gázmotorral hőt termelő berendezéseket is be kellene vonni a KÁT-hosszabbításba (vagyis lehetővé tenni, hogy legalább 2015-ig továbbra is emelt áron adhassák el a hő mellett termelt áramot) - értelemszerűen

azért, hogy az érintett intézmények ezáltal olcsóbban jussanak hőenergiához. A MEH ezúttal komolyan vette a saját szerepét, és konkrét kritériumokat fogalmazott meg, amire erőteljes politikai tiltakozás volt a válasz: az érintett polgármesterek gyakorlatilag azzal álltak elő, hogy ha nem lesz széleskörű hosszabbítás, akkor 2010 végén a távhő-ellátás ellehetetlenül (kevésbé patetikusan: jelentősen megdrágul). A MEH-ben megfogalmazott kritériumrendszer kétségkívül a hőtermelők egy igen széles körét kiejtette volna a KÁT-ból, ám azt senki sem bizonyította be, hogy ez dráguláshoz vezetne - máig vita tárgya, hogy a kiemelt átvételi árban kapott támogatás valamilyen formában eljut-e a távhőfogyasztókig (azaz nincs egyértelmű összefüggés a KÁT és a távhődíjak mértéke között).

Tisztázásra vár az is, hogy hogyan jöhetett létre az az alkalmi nagykoalíció, amely az említett törvénymódosítás megszavazását lehetővé tette. Azaz: hogyan lehetett garantálni például, hogy a Fidesz - inkább a liberalizációt pártoló - energiastratégái (a már említett Gyürk András mellett ide sorolható Kaderják Péter, és az egyéni képviselőjelöltek listájáról rapid módon lehúzott, de továbbra is fontos háttérembernek számító Orbán Anita is) ne emeljék fel a szavukat a javaslat ellen (márpedig annak semmi nyoma, hogy az érintettek tiltakoztak volna). Ugyanilyen izgalmas Fónagy János szerepe is, aki fideszes részről a kormányzati energiapolitika rendszeres bírálójának számított ugyan a parlamentben, és több kormány-kezdeményezést siklatott ki (sokszor Podolákkal összefogva), mint bárki más az ellenzék soraiból, ám tavaly novemberben, közvetlenül a választási kampány stratja előtt már aligha vállalt fel a saját szakállára egy ilyen látványos kooperációt a szocialistákkal. Információink szerint a törvényjavaslat közös betérjesztéséről a Fidesz legmagasabb szintjén született döntés. Az erről szóló konzultáció során három ok szolgált a Fónagy-Podolák javaslat mellett: borsot lehetett törni a Bajnai-kormány orra alá, kedvezni lehetett a távhő-szolgáltatóknak (ami - ha a távhő árának alacsonyabban tartására is reményt ad - közvetlen politikai érdek lehet, igaz, főként az önkormányzati választások kapcsán), és a Fideszhez ideológiailag is közel áll az a gondolat, hogy erősítsék meg a "nemzeti" energiacégeket, fenntartva a lehetőségeket az energiaárak minél közvetlenebb kormányzati befolyásolására. A kooperáció kimunkálásában ismereteink szerint kulcsszerepe volt László György energetikai szakértőnek, a Magyar Távhőszolgáltatók Szakmai Szövetsége elnökének - ő magyarázta el a politikusoknak, hogy a közelgő választások előtt "meg kell védeni" a távhőpiacot. Hogy mindez a Fidesz vezérkara részére is egyértelmű legyen, abban Bencsik János, Tatabánya polgármestere (és újabban a Fidesz fő energetikusa) is közreműködött. Ezután a parlamenti többség megszervezése már rutinmunka volt. Kormánypárti parlamenti képviselő informátoraink szerint a Fideszben a vezetők döntése után nincs különvélemény (ami a külvilág számára is egyértelművé vált, legkésőbb a Mádi-ügyben), "a frakciótagok úgy lettek kiválasztva, hogy ne akadékoskodjanak". Az MSZP-ben ez az előző ciklus során nem volt ilyen egyértelmű, ám az bizonyos, hogy ha egy gazdasági természetű törvényjavaslat élvezte Podolák György és Puch László (a gazdasági bizottság előző elnöke) támogatását, akkor azt a képviselők különösebb vita nélkül megszavazták. Podolák György szerint egy-egy képviselői javaslat támogatottsága elsősorban attól függ, hogy kinek mekkora szakmai és politikai tekintélye van a saját frakciójában. -Számталanszor szavazott mellettem a frakció kormány ellen - hangsúlyozza Podolák, azt is megjegyezve: a képviselők tudták, hogy azok a dolgok működnek, amihez ő a nevét adja. Ha pedig menet közben úgy látja, hogy a javaslat szövege rossz irányban változik, akkor "leveszi róla a nevét", ami a kormány számára is komoly fegyverező erőt jelentett. -Az energiaügyek fontosabbak annál, hogy kizárólag pártszinten lehessen róluk dönteni. Itt a magyar gazdaság jövőjéről, az egész országról van szó. Felül kell emelkedni a pártérdekeken. Lehet ezt a munkamódszert kritizálni, sokan meg is tették. Ilyenkor mindig azt feleltem: talán az a baj, hogy a képviselők alkotnak törvényeket? De hiszen ez a feladatunk, mi vagyunk a törvényhozó hatalom. A kormány dolga az alkotmány szerint a végrehajtás - hangsúlyozta.

Kinek az érdeke?

Az általunk megkérdezett szakértők úgy vélik: az MVM-nek nem csak azért jobb, ha a Mavirt - a hozzá tartozó infrastruktúrával együtt - a saját kezében tudhatja, mert így rálátása van az egész villamosenergia-szektorra - hasonlóan fontos szempont az is, hogy a rendszerirányító hatalmas eszközállományát is birtokolhatja. Ez lehetne akár nemzeti érdek is, az viszont valószínűtlen, hogy a Magyar Energiahivatal, a Versenyhivatal és a szakminisztérium kevésbé kompetens a nemzet érdekeinek azonosításában, mint két parlamenti képviselő. Azt pedig végképp nehéz elképzelni, hogy amikor az említett kormányhivatalok (a teljes szakmai apparátusokkal) még csak az új szabályozás alapjait adó uniós jogszabállyal ismerkednek, a szóban forgó két képviselő már egy komplett, a szükséges hatásvizsgálatokat is tartalmazó (mellesleg a kormány álláspontjával ellentétes)

törvényjavaslatot is össze tud állítani. Ráadásul idő előtt, hiszen az uniós rendelkezést csak 2011-re kellene a magyar jogba átültetni.

A lobbigépezet hatékonyságának érzékeléséhez tanulságos rekonstruálni a jogszabály megszületésének történetét. Brüsszelben tavaly szeptember elején vált véglegessé a 3. energetikai csomagnak nevezett szabályozás, benne az unbundlinggal, vagyis a rendszerirányítást, az energiatermelői és a -kereskedői tevékenység szétválasztásával. Az irányelv alapján erre háromféle megoldás lehetséges: a teljes tulajdonosi szétválasztás, a vertikális integráció (tulajdonlás nélkül), valamint az azonos tulajdonosú, de jogilag, szervezetenként és irányítási szempontból elkülönített cégstruktúrát (vagyis az ito-modellt). Szeptember végén Podolák György megbeszélést kezdeményezett a kormánnyal (!), megtudakolandó, hogy a kabinet hogyan képzelel el a szétválasztást. Az egyeztetésre a képviselő már konkrét elképzeléssel érkezett: szerinte az ito-modell alapján kell a folyamatot levezényelni, vagyis az MVM és a Mavir, illetve a Mol és a Földgázszállító Zrt. tulajdonosi szempontból egyben marad. A szakminisztertől a MEH kapott felhatalmazást, hogy október végére készítsen egy javaslatot (de nem törvényszöveget) forgatókönyvvel, időtervvel, hatáselemzéssel. A hivatal álláspontja az volt, hogy tisztán szakmailag a legtöbb szempont a teljes szétválasztás mellett szólna, de a MEH számára ennél is fontosabb, hogy valódi alternatívák alapján, az összes lehetőséget és hatást végiggondolva szülessen meg a szabályozás, meghagyva a tulajdonos döntési szabadságát (ahogyan azt az uniós irányelv is előírja). Podolák forrásaink szerint kicsikart egy ígéretet, hogy a kormány legkésőbb november közepére előáll egy törvényjavaslattal (a határidőt a MEH szakértői irreálisnak nevezték). Mivel a szöveg a jelzett időre nem készült el, Podolák György a késedelemre hivatkozva elő tudott állni a saját részletes, szövegszerű javaslatával. Úgy tudjuk, a MEH azonnal jelezte, hogy a szöveg nem felel meg az említett irányelv elvárásainak, ennek ellenére néhány napon belül - szinte szó szerint ugyanabban a formában - a kormány asztalán volt a Fónagy-Podolák törvényjavaslat. Ezután újabb megbeszélés következett, amin Podolák György mellett a Mol, az MVM, a gazdasági tárca és a MEH szakértői vettek részt. Információink szerint a képviselő egyértelművé tette: ha a kormány nem nyújtja be a hónap végéig a maga javaslatát, akkor a Fónagy-Podolák törvény fog a parlament elé kerülni. Mivel kormányzati részről ekkor már nem hangzott el semmilyen ígéret - a Mol és az MVM képviselői viszont jelezték, hogy nekik fontos lenne a felkészüléshez, ha a törvény mielőbb megszületne -, már csak annyi nyitott kérdés maradt, hogy még az év vége előtt sor kerülhet-e a végszavazásra. Ekkorra azonban a kormány és a MEH aktivitása is érezhetően csökkent (az utóbbi képviselői például a javaslat bizottsági vitájában sem vettek részt), így az egyedül az ito-modellt tartalmazó szöveg gyakorlatilag zöld utat kapott. Hogy miért, azt a javaslat támogatói informálisan is csak olyasfajta homályos érvekkel indokolták, hogy a közös tulajdonban tartás egyfajta védelmi vonalat jelenthet az orosz tulajdonszerzési kísérletek ellen. Fónagy János kifejezetten azzal indokolta a fellépésüket, hogy a túlságosan gázfüggő magyar energiaszektorban nemzeti érdek az állami tulajdonú energiacégek egyben tartása és megvédése.

Az viszont mára már kiderült, hogy a sürgősségi érv nem állta ki az idő próbáját: az érintett cégek időközben már jelezték, hogy - bár a szabályozás a kedvük szerint alakult - az eredetileg tervezettnél sokkal több pénzre és időre lesz szükségük a felkészüléshez. Időközben az is világossá vált, hogy az elfogadott törvény tartalma Brüsszelből nézve nehezen elfogadható, amiről a külügyi, az igazságügyi és az energetikai tárca, illetve a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. vezetői már az év elején írásban is értesülhettek.

Arra a kérdésre, hogy az energiaipar miért a politikusoknál, és miért nem a kormánynál lobbizott a törvényért, az összes (kormánypárti, ellenzéki, kormányzati és hivatali) interjúalanyunk ugyanazt válaszolta: azért, mert ez volt a könnyebbik út. Ahhoz, hogy egy javaslat átjusson az érintett szaktárca szűrőjén, adott esetben több tucatnyi minisztériumi illetékesnek és hivatali szakértőnek kellene közös álláspontra jutnia, ami időben mindenképpen elnyújtaná a folyamatot. Így viszont csak egy-két politikai aktorral kellett érdemben tárgyalni, és alig két hónap alatt megszületett az ipar igényeit kielégítő jogszabály.

Forrásaink szerint érdemes lesz megfigyelni a kormányváltást követő személyi mozgásokat az energiaszektor szabályozó hatóságai és vállalatai között. Itt a "humán transzfer" megszokott jelenségnek számít: a most távozó gazdasági miniszter, Hónig Péter a Budapesti Erőmű Zrt.-től, Molnár Károly K+F-miniszter a Mavirtól érkezett, a nemzeti érdeket a Podolák-Fónagy kettőstől eltérően értelmező Matos Zoltán pedig az E.On-tól került a Magyar Energia hivatal élére. Az MVM-ben és leánycégeiben eddig csupán a Fidesz gazdasági háttérembereinek térfoglalása szembetűnő, ugyanakkor a szektor magáncégei könnyűszerrel felszívhatják az állami energiapolitika volt irányítóit.

Az energetikai mamutcégeknek a poszt-osztogatáson túl is változatos eszközeik vannak a politikusi jószolgálatok legális honorálására - kezdve a "közeli" alvállalkozóknak juttatott megbízásokon, egészen a pártokhoz tartozó sajtóbirodalmak támogatásáig. Utóbbira jó példa, hogy a kormányváltást megelőző hónapokban (az új kormányzati időszak első számú útépítő cégeként emlegetett Közgép mellett) az MVM vált a Magyar Nemzet egyik legnagyobb hirdetőjévé.

Az ügyel kapcsolatban az - akár közvetlen, akár áttételes - pártérdek-szolgálat (pártfinanszírozás) lehetőségét Podolák György határozottan visszautasítja. -Gondolják, hogy ha nekem a pénzfelhajtásban bármi szerepem lenne, akkor most nem a Parlamentben ülnék? - jegyzi meg a képviselői széksoroktól májusban búcsúzott politikus. A klasszikus korrupció az energiaiparban valóban ritkaság, de láthatóan nincs is rá szükség. Az érintett cégek "üveggyöngyökért", azaz relatíve apró gesztusokért kapják meg a politikai támogatást. Ahogy Tóth István János gazdaságszociológus, az MTA Közgazdasági Kutatóintézetének tudományos főmunkatársa fogalmaz: annyi pénzt, amennyi "sikerdíjként" járna az energiaceégektől a Fónagy-Podolák törvény nyomán elkönyvelt előnyökért, a pártok egyszerűen nem tudnák felszívni, még akkor sem, ha minden vezetőjük Bentley-be ülne. Azt viszont ő is megerősíti, hogy a hasonló ügyekben (a viszonzás természetétől függetlenül) hatalmas a korrupciós kockázat. -A 60 oldalas törvényjavaslat 66 percig tartó vitája nyomán tízmilliárdos nagyságrendű támogatást juttattak egy jól körülírható vállalati körnek ugyanazok a politikusok, akik egyébként - például az iskolabezárások, vagy a vasúti szárnyvonalak felszámolása kapcsán - százmilliókról is képesek több éven át elvitatkozni - hangsúlyozza Tóth István János. Szerinte nyilvánvaló, hogy mindez professzionális lobbizás eredményeként történt, ami önmagában nem is jelentene problémát. -Minden érdekcsoport szeretné befolyásolni a politikát, ezzel szembe kell nézni. Akkor van baj, ha a befolyásnak nincsenek intézményi fékjei - ekkor ugyanis a hatás korlátlan lesz, azaz gyakorlatilag megvásárolnak törvényeket - szögezi le, hozzátéve: a legbiztosabb fék az átláthatóság lenne. -A MEH a saját álláspontját alátámasztó számításokat kitette a honlapjára. Innen tudjuk például, hogy mennyivel lett drágább az áram a Fónagy-Podolák törvény miatt. Ugyanakkor a lobbisták számításait senki sem látta: ha akarom, elhiszem, hogy olcsóbb lesz a távhő az elfogadott törvényszöveg nyomán, de bizonyíték nincs rá - állítja a gazdaságszociológus. -Amikor egy gazdasági támogatásról, vagy egy piaci előny törvénybe foglalásáról születik döntés, akkor valójában egy korlátozottan rendelkezésre álló közjóság elosztása történik. Ennek az elosztásnak esetünkben ismeretlenek a szempontjai. Pedig az lenne a méltányos, ha az adó- és számlafizetők is tudnák, hogy pontosan kinek kedvezünk - vélekedik a gazdaságkutató. Szerinte az ilyen esetekben a kormányzat dolga lenne képviselni az adófizetők érdekeit. A hatékony kormány-fellépés híján a "kilobbizott" törvények hosszú távon eltérítik a piaci racionalitástól a profitok eloszlását: jobban megéri a politikusokkal golfozni-vadászni-cseverészni, mint a kutatás-fejlesztésbe, az erőmű-korszerűsítésbe, a környezetvédelemben fektetni. És ezen a ponton már túlságosan nagy az esélye, hogy sérül a nemzeti érdek.

Az érdemi parlamenti vita nélkül elfogadott lobbiszabályok torzító hatására nem csak a Fónagy-Podolák törvényjavaslat kínál példát. Hasonló körülmények között született meg a paksi atomerőmű bővítéséről szóló határozat is, jócskán megelőzve a létesítmény jövőjéről több kormány által is beígért szakmai és társadalmi konzultációt. Az említett határozatban akad azonban más furcsaság is. A döntésről szóló összes sajtóhírben az szerepel, hogy az elfogadott szöveg „kétszer ezer megawattos atomerőművi blokk tervezésének megindításához kéri a parlament elvi engedélyét.” Ezzel csupán annyi a gond, hogy az alig kétoldalas határozat másról szól: arról, hogy „a vizsgálatok elvégzése után célszerű meghatározni az új atomerőművi blokk(ok) pontos típusát, nagyságát és paramétereit, valamint a blokk(ok) kereskedelmi üzembe helyezésének időpontját.” A kiadott közleményekben viszont már az is becsempésződött, hogy Pakson (az 1980 körül, még egy másik politikai és gazdasági rendszerben megfogalmazódott elképzeléseknek megfelelően) 2 darab, egyenként 1000 MW kapacitású VVER-1000 típusú ("szovjet") blokk felépítésével kell bővíteni, figyelmen kívül hagyva a lehetséges műszaki alternatívákat - mintha a lobbisták már tudnák, hogy melyik technológia körül alakul majd ki a szakmai konszenzus (persze az is lehet, hogy tényleg tudják - és erről nyilván a szakmát is időben tájékoztatják majd). Magyarra fordítva: a bővítésről – ugyanúgy, ahogy az energiapiaci integrációról – nem a szakma, hanem a politika dönt majd.

Az itt leírt szisztéma működése a legkevésbé sem párt-vagy kormányfüggő. Az energiallobbi érdekérvényesítő képességének változatlanágát jól jelzi a legfrissebb fejlemény, a szélenergiatender megfúrása: az előző kormányzat által kiírt, az új szélenergiatender építését 2006 után ismét átlátható feltételek mellett lehetővé tevő pályázat kritériumait – napokkal az eredményhirdetés előtt – a nemzeti fejlesztési miniszter megváltoztatta (a volt kormánypárt hallgatása mellett), független szakértők szerint

azért, hogy a tendert (a túljelentkezés ellenére) könnyebb legyen eredménytelennek nyilvánítani. A módosítással a „hagyományos” energiaszektor nyer, hiszen nem kell új szereplőkkel osztozni a piacon és a KÁT-kasszán.

Apró dolgok talán változnak – mostanában az ellátásbiztonság a kormányzati szlengben már nem csak új gázvezetékek építését jelentheti, hanem akár az energiahatékonyság növelését, vagy a megújulók fokozottabb alkalmazását is –, de az energiapolitikát változatlanul távol tartják a demokrácia játszótereitől. Ezen a területen garantált a jogfolytonosság: a legfontosabb energetikai döntések továbbra sem a parlamenti üléssteremben születnek.

A cikk az Energia Klub "Energia Kontroll" Projektjének keretében, a Társaság a Szabadságjokokért Oknyomozó programjának együttműködésével, az Open Society Institute és a Trust CEE támogatásával készült.

A cikk rövidebb változata megjelent a NOL-on 2010. július 4-én.
<http://nol.hu/lap/gazdasag/20100703-gentlemanusok>